

СТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Mihrovska M. S. Introduction of e-democracy in Ukraine.

The article is devoted to the aspects of electronic democracy and its elements. The word democracy is one of the most used terms of the political vocabulary, therefore, e-democracy has no lack of attention from the side of politicians, scientists, governmental bodies and society in general. Author has considered approaches to determination of the essence concept of electronic democracy underlined, it's basic constituents determined features and problems of strategic development offered directions of the subsequent use. The results of the investigation showed that e-democracy is a very important issue nowadays and the main goal in this sphere – to develop it's understanding in our society.

Key words: electronic democracy, e-government, e-elections, e-voting.



**Міхровська
Марина
Станіславівна**

кандидат юридичних
наук, асистент
кафедри адміністративного права
юридичного факультету КНУ імені
Тараса Шевченка

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в останні роки спричиняє появу нових термінів та явищ. Сьогодні поняття «інформація» майже не сприймається без понять «Інтернет» та «електронна взаємодія», які, в свою чергу, тісно пов'язані з термінами «електронне урядування», «електронний уряд», «електронний бізнес» тощо. Інформаційно-комунікаційні технології проникають в усі сфери життя, збагачуючи повсякденне спілкування новими термінами. Саме таким чином з'явився поширений зараз термін електронна демократія. В цій статті ми спробуємо надати йому визначення, проаналізувавши сукупність його ознак та порівнявши з іншими схожими явищами.

Питання електронної демократії на сьогодні є надзвичайно актуальними через неперервний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, з одного боку, та найбільш вживаного слова в словнику політичних термінів [1] – е-демократія – з іншого, що означає, відповідно, зростаючу потребу як в доктринальному обґрунтуванні, так і в нормативно-правовому регулюванні цього питання.

Законодавство України на етапі сьогодення містить лише одне визначення: електронна демократія –

форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – демократія) [2]. Таку дефініцію нам надає «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України. Зрозуміло, що Стратегія розвитку інформаційного суспільства має концептуальний характер, адже вона визначає лише загальні напрямки подальшого розвитку держави. Таке визначення важко назвати вдалим – тут і застарілий термін «державне управління», що вже не застосовується в законах, і термін «місцеве самоуправління», яким не оперує Конституція, але головний недолік цього визначення полягає в тому, що воно не надає чіткого розуміння змісту цього явища. Складається враження, що сутність електронної демократії зводиться лише до надання доступу до інформації громадянам, що стосується державного управління. Не з'ясованими залишаються і форми залучення громадян до таких процесів, а також обсяг цього явища та його складові. Іншими словами, визначення спричинило появу ще більшої кількості запитань щодо електронної демократії, ніж було до цього. Очевидно, що таке визначення потребує суттєвого вдосконалення і закріплення на вищому рівні, у законі. На нашу думку, у майбутньому надати визначення демократії було б доцільно у Законі «Про електронне урядування» з одночасним виокрем-

ленням складових елементів такого явища.

Основними напрямками впровадження електронної демократії, що визначені законодавством, є:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення у частині організації електронної взаємодії громадян та організацій з державними органами;

- активне використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення участі громадян та організацій у формуванні та реалізації державної політики, у тому числі шляхом підтримки пілотних інтернет-проектів;

- формування мережевої культури комунікації на засадах партнерства;

- визнання важливої ролі засобів масової інформації як майданчиків для публічних форумів та дискусій, за допомогою яких громадяни мають можливість відстоювати свої суспільні інтереси;

- створення та впровадження інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Електронний парламент України», яка забезпечить доступ громадян до інформації про парламентську діяльність та документів, а також стимулює розвиток рівноправного цілісного інформаційного суспільства у результаті використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і стандартів;

- створення на базі Національного центру підтримки електронного урядування системи інтерактивної взаємодії з громадянами з використанням наявних соціальних мереж «Ми розвиваємо електронне урядування»;

– сприяння співпраці державних органів з інститутами громадянського суспільства, експертами та міжнародними партнерами у розробленні проєктів нормативно-правових актів, стандартів та впровадженні пілотних проєктів електронної демократії з дотриманням прав людини та верховенства права.

Електронна демократія (також е-демократія, віртуальна демократія) – форма демократії, що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу для колективних розумових (краудсорсинг) і адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень – електронне голосування, контролювання виконання рішень та т. д.) на всіх рівнях – починаючи з рівня місцевого самоврядування і закінчуючи міжнародним [3].

Також електронну демократію визначають як форму прямої демократії, що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу для колективних розумових і адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень, контролювання виконання рішень і т.д.) на всіх рівнях – починаючи з рівня місцевого самоврядування й закінчуючи міжнародним [4]. Такі та інші визначення в науковій літературі та на просторах Інтернет ми можемо знайти сьогодні. З огляду на Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи CM/REC (2009) 1 від 18.02.2009 електронну демократію можна визначити як інструмент зміцнення демократії, демократичних інститутів та демократичних

процесів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Коротко ж електронну демократію можна охарактеризувати як застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для широкого залучення громадян у громадсько-політичне життя [6, С.2]. Тобто основні ознаки, якими наділяють поняття е-демократії, зводяться до таких:

1. Певний зв'язок між державою та громадянами за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

2. Встановлення такого зв'язку має безпосередньою метою залучення громадян до суспільно-політичного життя.

Ці дві ознаки можна виділити основними для розглядуваного нами явища.

Деякі автори стверджують, що е-демократія є явищем більш широким, ніж е-урядування [7]. Проте, на нашу думку, е-демократія виступає лише складовою е-урядування через обмежену сферу свого впливу (суспільно-політичні аспекти, такі, як: електронні вибори, електронний референдум, електронні петиції, тощо), тоді як електронне урядування в чинному законодавстві визначається як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [8], тобто мова йде про всі аспекти публічного управління.

Отже, електронна демократія:

– це надана державою можливість реалізувати своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України) за допомогою інформаційних технологій для забезпечення якісного двостороннього зв'язку між державою та громадянами;

– метою цього явища є більш широке залучення громадськості для прийняття державних рішень, здійснення громадського контролю, підвищення рівня їх прозорості і відкритості, зручності для громадян та оперативного реагування держави на порушення прав і свобод громадян, підвищення рівня правової культури тощо;

– складовими е-демократії виступають е-вибори, е-референдуми, е-петиції та е-звернення, е-голосування, е-опитування тощо;

– підвищує рівень відповідальності органів державної влади перед громадянами.

Електронна демократія охоплює всі електронні засоби, що уможливають для громадян контроль діяльності лідерів/політиків у публічній сфері. Залежно від сфери, в якій демократичні начала потребують розвитку, е-демократія може використовувати різні методи: для забезпечення транспарентності політичного процесу; для збільшення прямого залучення й участі громадян; для поліпшення якості формування громадської думки шляхом створення нового простору інформації та її осмислення [9].

Як було зазначено, в Україні поняття «е-демократія» визначено лише на підзаконному рівні, та і це визначення надано в концептуальному нормативно-правовому акті, а складові такого явища взагалі не окреслені. Проте, на сьогоднішній день можна стверджувати, що в Україні створене широке підґрунтя для запровадження такого терміну на рівні закону: Закони «Про інформацію», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про Національну програму інформатизації», «Про звернення громадян», де закріплено можливість подавати е-петиції та е-звернення, а також підзаконні акти, серед яких слід виділити, перш за все, Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, Указ Президента «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування», «Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян» тощо. Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів у цій сфері, всі складові е-демократії не знайшли поки що свого відображення у законодавстві України, хоча на практиці вже давно у тій чи іншій формі застосовуються.

З огляду на вищевикладене, можемо підвести підсумки:

1. Електронна демократія, передусім, характеризується, як певний зв'язок між державою та громадянами за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій,

встановлення якого має безпосередньою метою залучення громадян до різних аспектів суспільно-політичного життя.

2. В Україні на сучасному етапі лише відбувається становлення складових е-демократії, таких, як е-вибори, е-референдуми, е-петиції, е-звернення, е-опитування тощо.

3. Чинне законодавство не містить повного визначення е-демократії та її складових, для подальшого належного розвитку цього явища є необхідним закріплення цих термінів, наприклад, у майбутньому Законі «Про електронне урядування», в який доцільно було б включити всі споріднені категорії.

4. Важливим фактором для подальшого становлення е-демократії в Україні є підвищення рівня інформатизації органів державної влади та публічної адміністрації, а також розвиток таких складових е-урядування, як е-парламент, е-уряд, е-суд, тощо.

5. Підвищення рівня поінформованості громадян про електронну демократію, яка основна мета її впровадження та які переваги отримують власне громадяни.

6. За розвиток електронної демократії має бути відповідальним конкретний орган виконавчої влади, в якого є чітке бачення електронної демократії, її складових, та поетапний план впровадження такого явища, закріплений у відповідних нормативно-правових актах.

7. Підвищення рівня інформаційної безпеки є невід'ємною умовою впровадження різних форм е-демократії в Україні.

Відомий американський дослідник проблем електронної демократії

Стівен Кліфт (Steven Clift) зазначає, що, виходячи з особливостей історичного розвитку та будови держави або спільноти, кожне покоління громадян має здобувати свій власний досвід демократії та власний дух. Попереднє покоління бачило свою політичну систему та зростаючий вплив на неї за допомогою мас-медіа, а покоління наступне має демократичні можливості використовувати ІКТ, які допомагають їм здійснити соціальні перетворення та сприяти людському та соціальному розвитку [10].

На підставі вищевикладеного можемо зробити висновок, що електронна демократія – це форма дво- або багатосторонньої взаємодії між громадянами, суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами, за допомогою якої громадяни долучаються до публічного управління.

Таким чином, впровадження електронної демократії в Україні є необхідним та нагальним завданням, проте лише комплексний підхід до застосування її елементів може суттєво вплинути на демократизацію відносин між громадянами та державою, належним чином забезпечити конституційне право громадян на участь в управлінні державними справами, а весь процес зробити зручним та прозорим.

Список використаних джерел:

1. Democracy: its principles and achievement/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/PDF/publications/DEMOCRACY_PR_E.pdf

2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету

Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. Урядовий кур'єр №105 від 13.06.2013

3. Електронна демократія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F

4. Мещеряков В. С. Електронна демократія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/elektronna-demokratiya>

5. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Ради Європи // Режим доступу: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp;

6. Електронна демократія : навч. посіб. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловйов; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. – К. : НАДУ, 2015 – 66 с.

7. Проект навчального посібника «Концептуальні засади розвитку електронного урядування в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-77316.html?page=6>

8. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 1

9. Розвиток електронної демократії в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/monitor/January2010/01.htm#_ftn4

10. E-Government and Democracy – Report to the United Nations // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stevenclift.com/e-government-and-democracy-report-to-the-united-nations-by-steven-clift-2004/>.

Міхровська М. С. Становлення електронної демократії в Україні.

Статтю присвячено становленню електронної демократії в Україні, її складовим елементам. Електронна демократія розглядається як складова електронного урядування та невід'ємна складова сучасного демократичного суспільства. Виявлено причини, які перешкоджають становленню такого явища в Україні та запропоновано шляхи їх усунення.

Ключові слова: електронна демократія, електронне урядування, електронні вибори, електронне голосування.

Михровская М. С. Становление электронной демократии в Украине.

Статья посвящена становлению электронной демократии в Украине, ее составляющим элементам. Электронная демократия рассматривается как составляющая электронного правительства и неотъемлемая часть современного демократического общества. Выявлены причины, которые препятствуют становлению такого явления в Украине и пути их устранения.

Ключевые слова: электронная демократия, электронное правительство, электронные выборы, электронное голосование.